

Problematika hluchoty: aktuální otázky

4. hodina (27. 10.)

NESLYŠÍCÍ V POLSKU – VĚDA, VZDĚLÁNÍ, VÝZKUM, KORPUS

(*Malgorzata Talipska*)

- hosté z Polska: Malgorzata Talipska, Monika Lament, Bożena Borowska, Krysztof Kotyniewicz

Malgorzata Talipska

- obor zájmu – sociální politika → společenství neslyšících, metodologie výzkumu mezi neslyšícími s užitím korpusu znakového jazyka
- působí na univerzitě ve Varšavě
- situace neslyšících je v Polsku odlišná

Výzkumy prováděné v rámci komunity neslyšících

- v přístupu k výzkumu existuje rozdíl mezi lingvisty mladší a starší generace
- výzkumy nejsou zpravidla prováděny na statisticky velkých skupinách, většinou jde o malé vzorky (kolem 10 lidí) → hrozí individuální chyba → některé charakteristické rysy jednotlivců mají vliv na popis celé populace
- výzkumy mezi neslyšícími v Polsku často vedou pedagogové
- existují různé vědecké metody a výzkumné nástroje, ale jsou vhodné i pro výzkum neslyšící komunity?

kvantitativní nástroje

- využívají se v případě velkého množství zkoumaných osob
- a) dotazníky (průzkumy veřejného mínění, volebních preferencí)
- b) hloubkový rozhovor = IDI (*in-depth interviews*)
 - skupina zkoumaných osob je menší
 - není povrchní jako dotazník, jde více do hloubky
 - dlouhé rozhovory, příležitost nasbírat mnoho informací
- c) papírový dotazník = PAPI (*Pen and Paper Interviewing*)
 - tazatel je přítomen u vyplňování dotazníku, předčítá otázky, odpovědi respondenta nahrává či zapisuje

- připravené dotazníky jsou závazné, otázky je potřeba pokládat přesně podle nich
- existují uzavřené otázky (s možnostmi a), b), c) apod.) a otevřené otázky
- může nastat problém, kdy neslyšící otázce v psaném jazyce neporozumí, tazatel by neměl respondentovi pomáhat, aby neovlivňoval výsledek výzkumu → Jak tedy dosáhnout relevantního výsledku?
- v případě uzavřených otázek je možné, že neslyšící zadání zcela neporozumí a odpověď zvolí náhodně, jen aby už to měl za sebou → může dojít ke zkreslení výsledků
- v případě otevřených otázek, kdy respondent tvoří odpovědi sám, je možné, že tazatel neporozumí napsané odpovědi neslyšícího
- pedagogové, kteří mají s neslyšícími zkušenosti, přesto na tato nebezpečí nemyslí a pro své výzkumy často využívají dotazníky v psané polštině
- d) CAPI (*Computer Assisted Personal Interviewing*)
 - tazatel je přítomen u vyplňování dotazníku a otázky má připravené v počítači
 - v těchto případech bývá často přítomen i tlumočnick ZJ → to situaci také trochu komplikuje, protože odpověď respondenta jde ještě přes tlumočnicka, ten ji samozřejmě trochu pozmění, předá svou vlastní interpretaci významu, která je sice co nejpřesnější, avšak nikdy 100%
 - → každý takto vedený rozhovor se bude trochu lišit, tlumočnick může vždy otázky podat trochu jiným způsobem
- e) on-line dotazníky = CAWI (*Computer Assisted Web Interviewing*)
 - dotazníky se rozesílají a vyplňují přes internet
 - někdy je tazatel u vyplňování přítomný, ale respondent vše vyplňuje sám
 - u uzavřených otázek jde o poměrně vhodný způsob, nejlépe jsou-li všechny otázky doplněny videy s překladem do znakového jazyka
 - pokud je u otevřených otázek očekávána nějaká delší, složitější odpověď, bylo by lepší, aby ji respondenti mohli nahrát na video
- neslyšícím neovládajícím mluvenou polštinu je potřeba dotazníky upravit
- papírový dotazník není pro výzkum mezi neslyšícími vhodný
- ani přítomnost tlumočnicka ZJ nezajistí plně relevantní odpovědi, i zde může dojít k jejich zkreslení, ale pro relevantní výzkum je potřeba mít data přesná a podrobná
- → 90 % studií o světě neslyšících, které se o tyto nevhodné metody opíraly, jsou vlastně chybné, zkreslené
- paradoxně mnoho vědců v Polsku neví, jak připravit výzkum mezi neslyšícími správně, používají špatné metody
 - např. v rámci výzkumu spolupráce mezi klienty a tlumočnick ZJ byly respondentům rozdány papírové dotazníky, s tím že k dispozici byly tlumočnicki → Jak mohou být v tomto případě otázky typu „*Jak hodnotíte práci tlumočnicka?*“ vyplněny relevantním způsobem, když je jeden z tlumočnicků přítomný, a navíc sám odpovědi přepisuje? → Byly zaznamenané odpovědi přesné či zkreslené? Byl neslyšící v této situaci upřímný? A pokud ano, jakou máme jistotu, že tlumočnick dokázal pochopit a zapsat vše?

- v Polsku je velmi málo velmi dobrých tlumočnicků, je zde problém i s etickým kodexem a vymezením profese – spousta tlumočnicků svou práci bere spíše jako asistenci neslyšící osobě
- také ve speciálních školách pro neslyšící probíhají výzkumy podobně → dětem jsou rozdávány papírové dotazníky

Poslední výzkum M. Talipské

- zaměřený na společenský a etický aspekt komunity neslyšících v souvislosti s novým zákonem o národnostních menšinách a regionálních jazycích v Polsku
- výzkum mezi neslyšícími a nedoslýchavými
- celý výzkumný projekt realizovala sama
- využití metody hloubkového rozhovoru (IDI)
- respondentovy odpovědi na připravené otázky jsou nahrávány a poté přepisovány
- jiné výzkumné instituce mají často problém s výběrem vhodné metodologie pro výzkumy mezi neslyšícími – nejčastěji využívají tlumočnicka do mluveného jazyka, jeho výpovědi jsou nahrávány a data čerpána z nich → zkreslení výsledků, tazatel tak také nemá možnost zpětně se doptat, zda byla otázka neslyšícím pochopena
- M. Talipska chtěla využít vhodnější metodu
- → tazatel vede osobní rozhovor s respondentem, sedí proti sobě v úhlu asi 70 stupňů, jsou snímáni třemi kamerami
- metoda s sebou nese asi 12x více práce, než je obvyklé, ale odpovědi jsou zaznamenané přesně
- možnost zvolit si jazykovou verzi: polský znakový jazyk X polština → žádná z verzí nebyla preferována
- rozhovory vedené ve znakovém jazyce trvaly cca 40–50 minut (Talipska je sama neslyšící uživatelkou polského znakového jazyka)
- rozhovor v polštině probíhal pomocí chatu → takový rozhovor trval klidně 4–5 hodin
- zisk podrobných informací
- příklad otázky a odpovědi:
 - *Proč raději komunikujete v polském znakovém jazyce?*
Je to můj první jazyk, jsem schopen předat v něm mnohem více informací, než bych předal v psané polštině, mohu říci vše, co chci. Při psaní mám určitý blok, hodně se soustředím na pravidla, gramatiku, na to, jestli jsem použil správné koncovky. Stresuje mě to.

Výzkumy vedené za účelem sestavení korpusu

- nahrávání se účastní dva respondenti, na každého míří dvě kamery (ze strany, shora), uprostřed sedí moderátor, jedna kamera je nahrává všechny tři
- pro lingvistu je důležité sledovat slovosled, stylistiku, slovní zásobu, pro sociologa je důležitá předávaná informace, ne jazyková stránka

- korpusy znakového jazyka – data nelze získávat jako u jazyků mluvených – z novin, knih, nahrávek pořízených na ulici (projevy by byly nezřetelné)
- → dotazníky
 - uzavřené otázky
- → rozhovory
 - předem stanovená témata, většinou nějak citlivá, významná pro komunitu
 - např. manželství mezi slyšícími a neslyšícími, zkušenosti s tlumočníky, kochleární implantáty, polský znakový jazyk a znakovaná polština
- respondenti spolu diskutují – jde o dlouhý rozhovor umožňující získání podrobných informací
- moderátor rozhovorů je také neslyšící, musí ovládat znakový jazyk a rozumět tomu, o čem neslyšící respondenti debatují, musí mít také zkušenosti s moderováním takového rozhovoru, musí aktivně respondenty povzbuzovat k rozhovoru, měl by umět např. přizpůsobit své znaky osobě z jiného regionu Polska atd.
- v plánu je získat nahrávky celkem od 150 respondentů, momentálně je nahráno asi 110 rozhovorů
- mělo by jít o jediný nejúplnější, nejpravdivější výzkum neslyšící komunity (v oblasti společenskovední, ne jazykové)
- projekt je financován granty
- anotace nahraných dat – zaznamenává se například dominantní ruka v daném znaku, další lingvistické informace týkající se artikulace znaku apod.
- na anotaci a přepisování korpusu pracují také neslyšící zaměstnanci, případně slyšící doktorandi ovládající na různé úrovni znakový jazyk
- celý korpus ještě popsán není, je to velmi časově náročné, momentálně obsahuje celkem 13 000 zpracovaných a popsáných znaků, nahraných je jich však 460 000, celkem korpus obsahuje 4000 vět
- každý z nahraných rozhovorů trvá 4–7 hodin, 1 minuta nahrávky = asi hodina analytické práce
- respondenti také plní 26 úkolů
 - například dostanou každý k dispozici vyplněný kalendář a mají se dohodnout na volném termínu pro společnou schůzku, situace vyžaduje intenzivní komunikaci
 - jindy respondenti sledují kreslené pohádky a filmy bez mluvených dialogů (např. Ovečka Shaun, grotesky Charlieho Chaplina...), navzájem si musí obsah videa převyprávět, podobně je možné prohlížet si fotografie s historickými událostmi a navzájem o nich diskutovat

Otázka: *Jakým způsobem je vznik korpusu financován?*

→ Jde o výzkumný projekt, na jehož financování jsme si podali žádost na Ministerstvu vysokého školství a vědy. Podpora výzkumů mezi neslyšícími není systémová.

Otázka: *Je něco zajímavého, s čím jste se během svých výzkumů setkala?*

→ Stávalo se například, že někdo přišel na rozhovor s pivem v ruce. Takové záznamy pak nelze pro výzkum využít. Prováděla jsem také výzkumy týkající se rodiny, objížděla jsem neslyšící po celém Polsku. V rámci výzkumu jsem zapisovala i informace z lékařských zpráv o stupni sluchového postižení osoby. V jedné rodině mi starší paní řekla, že takovou zprávu nemá, což mi bylo divné, pak se ale ukázalo, že si spletla znak pro lékařskou zprávu s velmi podobným znakem pro postel. Až později mi došlo, jestli to tedy znamenalo, že nemá doma postel.

Otázka: Jaké byly předměty bádání vašich předchozích výzkumů?

→ Projekt, o němž jsme mluvila, vznikl na katedře lingvistiky a polonistiky a jeho cílem bylo využití korpusového výzkumu pro různé účely – nejen pro lingvistické, ale také pro kulturologické či historické, rozhovory jsou záznamem skutečné komunikace v polském znakovém jazyce, jde o historický doklad proměn jazyka.

Někdy děláme to, že moderátor na chvíli odejde z místnosti a my sledujeme, jaké téma si neslyšící v tu chvíli zvolí pro samostatný rozhovor, zda mluví i nadále o problémech neslyšících, nebo třeba obecně o politice. Chceme vědět, zda se ta témata opakují.

Zmíněný výzkum zabývající se rodinou s tímto projektem nesouvisí.

- Zásadní je, aby vědci přizpůsobili své metody neslyšícím, aby to nebylo naopak.